

В.О. ФАТ'ЯНОВА

Харківський національний університет внутрішніх справ

УДК 343.982.33

ГЕНЕЗИС КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ¹

Розглянута історія зародження криміналістичної реєстрації, основні етапи її розвитку.

Відносно сталий високий рівень нерозкритих злочинів завжди був актуальною проблемою для правоохоронних органів України, однією з причин якої є комплекс прогалин у сфері криміналістичної реєстрації. Тому, подальший розвиток вчення про криміналістичну реєстрацію і підвищення використання її даних у процесі розкриття та розслідування злочинів набуває особливого значення, розпочинати який треба із вивчення та аналізу історії зародження цього ефективного засобу боротьби зі злочинністю, що саме і поставлене нами за мету цієї статті.

Видатні вчені першої половини минулого століття – А.І. Вінберг, С.М. Потапов, П.С. Семенівський, Н.В. Терзієв, І.Н. Якімов присвятили низку праць криміналістичній реєстрації стосовно розробки та обґрунтування нових способів реєстрації злочинців. В подальшому такими вченими, як Р.С. Белкін, Д.П. Расейкін, М.В. Салтєвський, П.І. Іщенко та іншими, були закладені наукові основи криміналістичної реєстрації. В останнє десятиріччя вирішенню проблем криміналістичної реєстрації присвятили свої наукові дослідження С.А. Ялишев, В.І. Пашко, В.Д. Басай, О.А. Кириченко, Я.В. Рибалко, Н.М. Дяченко та інші. Зазначені автори особливу увагу приділяють аналізу окремих видів обліку, визначенню місця криміналістичної реєстрації в системі науки криміналістики, сучасному стану та удосконаленню організації криміналістичної реєстрації, проблемам автоматизації обліків.

Вивчення історичної та криміналістичної літератури дозволило дійти висновку про зародження кримінальної реєстрації з метою боротьби зі злочинністю та впізнання злочинців у період середньовіччя (8-16 ст.).

На тому етапі задля цього використовували помітні для всіх та невіддільні від зареєстрованої особи мітки, які були виражені у формі понівечень і тавр. А саме реєстрація здійснювалася двома способами – каліченням та тавруванням.

Калічення – це завданні фізичні понівечення. На Русі покарання злочинців відсіченням різних частин тіла було звичаєм. До 15 ст. такі покарання застосовувалися не на підставі закону, а за особистим розсудом хазяїна. Понівечення інколи вказувало не лише на характер злочину, але й на кількість вчинених особою злочинів. У 1497 р. судейник Івана III вперше офіційно узаконив калічніцькі покарання. Після цього часу такі покарання набули більшого

поширення у державі [1, с.11].

Поряд із каліченням з метою реєстрації злочинців застосовували більш гуманний та надійний захід – таврування – випалювання певних знаків на тілі людини, значення яких було раніше визначене, і яке зберігало працездатність та правильність впізнання зареєстрованих осіб.

Перші відомості про таврування відносяться до 13 ст., коли у 1270 р. був укладений договір між стародавнім Новгородом та німецьким містом Готланд, який передбачав, що «...вор вещи ценой свыше полугривны наказывається розгами и клейменем в щеку» [2, с.4]. Таврування набуло значного поширення за часів царювання Петра I. У цей час відбувається «удосконалення» техніки таврування. Замість таврування розпеченим залізом стали застосовувати пластину із прикріпленими металевими голками. Коли вдарили по пластині, голки проколвали шкіру людини й утворювали кровоточиві отвори, у які втирався порох [1, с.12]. Таврування здійснювали диференційовано в залежності від виду злочину із зображенням букв, наприклад «У» (убивця), «В» (злодій, крадій – з рос.: «вор»), «КАТ» (каторжник). Звичайно тавра накладалися на лоб, щоки, інколи на руки або спину [2, с.3-10].

Кримінальна реєстрація на ранньому етапі свого розвитку одночасно мала на меті покарання злочинця, реєстрацію злочинця та реєстрацію виду злочину.

В епоху буржуазного ладу, яка припадає на кінець 16 – поч. 20 ст., коли у суспільстві відбувається поступове становлення і розвиток буржуазного суспільства, а також формально встановлювалися і приймалися декларації про недоторканність особи, зазначені способи реєстрації не відповідали потребам та суперечили новому мисленню і новій ідеології.

Поряд із тавруванням на початку 18 ст. європейські держави поступово розпочали застосовувати письмову реєстрацію засуджених. У Російській імперії таку реєстрацію даних про попередню судимість злочинця вперше було введено у 1870 р. Цим питанням займалося міністерство юстиції, до якого направляли листки судимості з різних областей на кожного засудженого до тюремного ув'язнення. Згодом були внесені зміни у порядок ведення обліку судимостей. Кожного місяця міністерство юстиції видавало «Відомості довідок про судимість», які розсилалися до всіх судових місць та судовим слідчим [1, с.16-17; 2, с.10].

Як виявилось, головним і єдиним завданням цього

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: докт. юрид. наук Волобуєв А.Ф. (ХНУВС).

способу реєстрації було встановлення попередньої судимості особи і, лише за умови, якщо злочинець не приховував своєї особистості. Окрім цього, у цих відомостях фіксувалися лише особи, засуджені до тюрмового ув'язнення, а особи, засуджені до інших видів покарання, у ці відомості не вносилися. Тому письмова реєстрація судимості також виявилась недостатньо ефективною у боротьбі зі злочинністю, хоча і була більш гуманною у порівнянні із попередньою, і згодом поступилася іншим методам реєстрації, які поряд із реєстрацією судимості забезпечували збереження інших даних, вкрай необхідних для розшуку та ідентифікації злочинця.

Після винайдення та розвитку фотографії з метою реєстрації злочинців стали застосовувати фотографування злочинців. Фотографічний спосіб став наступним самостійним способом реєстрації злочинців, для забезпечення роботи якого на території колишньої Російської імперії відкривалися поліцейські фотоательє. Так, у 1864 р. у м. Бобринці Одеської губернії відкрили поліцейське фотоательє, через три роки таке ж ательє створили при московській поліцейській друкарні [3, с.172].

В міру нагромадження знімків почали складати альбоми з фотознімками злочинців у алфавітному порядку. Зростання злочинності спричинювало і зростання колекції фотознімків, у якій згодом налічувалося десятки тисяч фотознімків, що унеможливило успішний пошук потрібного фотознімку затриманого злочинця, якщо він не називав свого прізвища або його особа викликала сумнів. Поліція опинилась у замкнутому колі - фотознімки робили і збирали, щоб можна було впізнати злочинця-рецидивіста та встановити його справжнє прізвище, якщо він його приховував, а для того, щоб розшукати його фотознімок у альбомі – треба знати його прізвище. Отже, фотографічний спосіб реєстрації, як самостійний, проіснував недовго [1, с.18].

В умовах зростаючого рівня злочинності постала гостра необхідність у вирішенні проблеми встановлення особи раніше зареєстрованого злочинця та в єдиній системі реєстрації, яка б ґрунтувалася на наукових засадах і вирішила б існуючу проблему, забезпечивши ефективну боротьбу зі злочинністю.

Одним з перших, хто зробив вагомий внесок у розробку єдиної системи реєстрації, що ґрунтувалася на наукових засадах був французький криміналіст Альфонс Бертільйон. Наприкінці 19 ст. він розробив та впровадив у практику боротьби зі злочинністю антропометричний метод реєстрації злочинців, котрий базувався на вимірюванні певних частин тіла кожного злочинця за встановленими правилами та фіксуванні результатів таких вимірювань у спеціальних антропометричних картках, де також містилися дані про особу злочинця і його фотознімок. Ним було запропоновано проводити одинадцять вимірювань певних частин тіла: загальне вимірювання (зріст, ширина піднятих горизонтально рук та висота сидячи); вимірювання голови (довжина та ширина голови, довжина та ширина правого вуха); вимірювання окремих частин тіла (довжина середнього пальця та мізинця лівої руки, довжина ступні лівої ноги та лівого передпліччя) [4, с.280-282]. Свою систему реєстрації А. Бертільйон обґрунтував міркуванням про те, що людський скелет після 20 років майже незмінний у своїх розмірах, розміри скелета у

кожної людини є суворо індивідуальні, а також вимірювання можна провести точно й легко [1, с.18].

Розуміючи важливість та корисність новаційного методу, у 1882 році паризька префектура запровадила у практику антропометричний метод реєстрації злочинців і з того часу вона стала основною системою кримінальної реєстрації у Франції, отримавши офіційне визнання [1, с.18].

У Російській імперії перше реєстраційне відділення під назвою «антропометрична станція» було створене при Петербурзькій розшукній поліції у 1890 р. Його співробітники в 1890-1897 рр. за антропометричним методом зареєстрували 27000 затриманих осіб, серед яких виявлено 1880 рецидивістів. В Україні перший антропометричний кабінет був утворений у 1901 році при розшукному відділі поліції м. Києва. За 1902-1903 рр. співробітниками цього кабінету антропометричне вимірювання і відповідна карткова реєстрація застосовувались до 9474 затриманих осіб [5, с.34-35].

Проте, згодом стало зрозумілим, що антропометричний метод не дозволяв ідентифікувати особу на відстані, що було важливою і необхідною умовою оперативно-розшукової роботи. Тоді А. Бертільйон зайнявся удосконаленням способів опису прикмет та фотографування злочинців, внаслідок чого з'явилися розроблені ним у 1885 році системи – «словесний портрет» та «сигналітична фотографія». Сутність цих систем складалася у суворо встановлених правилах опису частин людського обличчя та фотографування. «Словесний портрет» і «сигналітичну фотографію» одночасно використовували як для реєстрації злочинців, так і в оперативно-пошукових заходах для впізнання осіб на відстані [6, с.8].

В Україні вирішенням проблеми застосовування та удосконалення антропометричного методу кримінальної реєстрації займався, і йому належить вагомий внесок у її розвиток, завідуючий розшуковою частиною міської поліції м. Києва Г.М. Рудий, завдяки якому антропометричний кабінет був перепрофільований в «Антропометричний відділ». Зберігся опис цього відділу, зроблений одним із поліцейських чиновників того часу: «Антропометричний кабінет устроєнь с 1902 года и состоит изъ части одной комнаты, отделенной деревянною решеткою. Въ немъ находятся: четыре шкафа съ фотографическими и дактилоскопическими карточками преступниковъ; одинъ шкафъ-комодъ с антропометрическими инструментами; столяр для измерения локтя, скамейка для измерения ступни; две доски для измерения роста; кленка для измерения распростертыхъ рукъ и небольшої письменный стол» [7, с.214].

Антропометрія, не дивлячись на її наукові засади, разом із попередніми способами реєстрації злочинців також мала суттєві недоліки, серед яких найбільш суттєвими є: суб'єктивне сприйняття частин тіла людини під час вимірювання та опису; громіздкість та складність антропометричних інструментів, що дозволяло провадити обміри лише у приміщенні спеціального бюро, і лише в ньому особа мала бути ідентифікована; неможливість застосування до неповнолітніх по причині незакінченого росту їх тіла.

Однак, маючи зазначені недоліки, але за відсутністю інших науково-обґрунтованих методів кримінальної реєстрації, антропометрія використовувалася як основна система кримінальної реєстрації у більшості країн на про-

тязі 15-20 років, і дозволяла ідентифікувати особу злочинця, хоча і не досить ефективно, за умови його попереднього реєстрування за цією системою, доки не була остаточно замінена набагато досконалішою і надійною системою - дактилоскопією.

Знання про існування узорів на пальцях та долонях, а також практичне застосування відбитків пальців як індивідуальної печатки, відноситься до далекого минулого. Так, стилізовані малюнки або відбитки кистей стали одними з перших прикрас стін у печерах. Пізніше, з появою глиняного посуду, в процесі роботи з глиною інколи фіксувалися та обпалювалися відбитки рук майстрів. Таким чином, малюнки на стінах печер та відбитки на глиняному посуді – два ряди чинників, які неминуче вели первісну людину до пізнання дактилоскопії [8, с.22]. З давніх часів у Китаї, Японії та Єгипті існував звичай засвідчувати різноманітні документи, чи то договір, чи грошові зобов'язання, відбитками пальців рук [1, с.23].

Перші спроби наукового дослідження узорів на пальцях рук відбувалися ще у 17 ст. італійським біологом Марчелло Мальпігі, котрий вперше науково обґрунтував папілярні лінії пальців рук з точки зору біології [1; 2; 9]. У першій чверті 19 ст. чеський вчений Євангеліст Пуркіне, досліджуючи узор на пальцях рук, класифікував їх на дев'ять типів та у 1823 р. написав перший науковий трактат з цього питання [9, с.6]. Проте, ці дослідження проводилися лише з антропологічної точки зору і ні до яких практичних результатів не призвели.

Відкриття дактилоскопії звичайно пов'язують з ім'ям Вільяма Хершеля, який жив у Індії та ще в 1858 р. розпочав свої дослідження з вивчення властивостей та можливостей папілярних узорів. Можливо, його підштовхнуло до цього спостереження за китайськими торговцями, які під час укладання торговельних угод, на ділових паперах, інколи ставили пофарбований тушшю відбиток великого пальця правої руки. Протягом 19 років Хершель брав відбитки своїх пальців та пальців багатьох індусів. З подивом він помітив, що відбитки пальців, взяті у однієї людини, ніколи не збігалися з відбитками пальців іншої людини. Він навчився розрізняти узор цих ліній та встановлювати людей за «малюнками» їх пальців. Справа у тому, що протягом 15 років він стояв перед проблемою, яка виникла у зв'язку з його посадовими обов'язками – виплачувати гроші всезростаючій кількості індійських солдатів. Для очей європейця всі вони були на одне обличчя, волосся та очі майже в усіх були однакового кольору, прізвища теж постійно повторювалися, писати ж ніхто з них не вмів. Проте, нерідко траплялося так, що, одержавши гроші, вони з'являлися знову і запевняли при цьому, що грошей їм не видавали. Оскільки Хершель був не в змозі відрізнити претендентів на отримання грошей один від одного, він вирішив змусити їх залишати відбитки пальців – як в іменних списках, так і в платіжних відомостях. Після цього махінації одразу припинилися.

З плином часу Хершель поглибив свої знання у цій галузі, з'ясувавши, що на долоні нігтьових фаланг пальців рук узорі лишаються незмінними і через 5, 10, 15, і через 19 років. Поступово Хершель почав усвідомлювати майбутнє свого відкриття. Він направляє листа з описом способу ідентифікації особи за відбитками пальців рук генеральному директору в'язниць з пропозицією нового спо-

собу реєстрації злочинців. Проте, його спіткає негативна відповідь на лист, що викликало у нього глибоку депресію на декілька років. Потім Хершель, мріючи про застосування свого винаходу, повернувся до Англії де опублікував своє дослідження у журналі «Nature». Але, знову його винахід не знаходить належної підтримки та залишається поза увагою [9, с.7].

Приблизно в цей же час над питанням використання узорів пальців рук для ідентифікації злочинців працював англієць – фізіолог Генрі Фолдс, для якого використанню відбитків пальців рук для пошуку злочинців передувало один випадок. Одного разу у сусідньому будинку була скоєна крадіжка. Коли злодій перелазив через побілену вапном кам'яну стіну, то залишив на ній сліди пальців, забруднені сажею. Поки Фолдс вивчав ці сліди, злодія було затримано. Тоді він попросив дозволу в японської поліції відібрати відбитки пальців затриманого і виявив, що вони суттєво відрізняються від слідів, залишених на стіні. Відповідно ним було зроблено висновок, що затриманий невинний, та згодом він виявився правим: через декілька днів був заарештований справжній злодій. Фолдс взяв відбитки і в нього, вони повністю збігалися зі слідами, залишеними злодієм. Свої спостереження Фолдс також опублікував у журналі «Nature». Згодом Генрі Фолдс зайняв посаду поліцейського лікаря та пропонував керівництву Скотленд-Ярду і Міністерству внутрішніх справ новий спосіб реєстрації злочинців – дактилоскопічний, та на який знов не звернули уваги [9, с.8].

Типова ситуація була й з берлінським ветеринаром Ебером, який у 1888 р. запропонував Міністерству внутрішніх справ написати ним роботу про відбитки пальців та долонь. Також він запропонував для виявлення слідів використовувати пари йоду. Але знову пропозиції залишилися поза увагою [9, с.9]. Слід зазначити, що ніхто з цих дослідників не зробив головного – не вирішив питання про типи папілярних узорів, можливість їхньої класифікації на групи. Без цього дактилоскопія не могла стати науковою системою кримінальної реєстрації.

Важливу роль у становленні дактилоскопії, як наукової системи кримінальної реєстрації, відіграв видатний вчений-природознавець Френсіс Гальтон (двоюрідний брат Ч. Дарвіна). Гальтон ознайомився із попередніми роботами Бертильйона, Хершеля і Фолдса та згодом переконався у неповторності пальцевих відбитків і дійшов до висновку, що майбутнє не за Бертильйоном. У 1892 році в Лондоні Ф. Гальтон видав книжку «Finger prints», у якій розглядав відбитки пальців як засіб ідентифікації. Гальтоном були зроблені три обґрунтовані висновки. По-перше, папілярний узор залишається незмінним протягом усього життя людини. По-друге, папілярний узор є неповторним та індивідуальним, але не дивлячись на індивідуальність, він, по-третє, піддається класифікації [1, с.24; 9, с.10].

Дослідження Гальтона стали передумовою створення наукової системи кримінальної реєстрації – дактилоскопії. Перші класифікації слідів пальців рук Ф. Гальтона були надто великими і поділялися на шістьдесят класів, що викликало суттєві труднощі на практиці [10, с.69]. В подальшому він удосконалив класифікацію типів папілярних узорів і кінцевим варіантом його класифікації став поділ усіх узорів на чотири основних типи, що стало досить придатним для практичного застосування дактилоскопії

для цілей кримінальної реєстрації [1, с.24].

У 1895 році дактилоскопія була введена в Англії, проте у комбінації з антропометрією. Але тоді вже замість одинадцяти вимірювань стали застосовувати лише п'ять. Це означало, що антропометрія як система реєстрації фактично вже не застосовувалась, тому, що п'ять вимірювань для ідентифікації злочинця було явно не достатньо [1, с.24].

Інший англієць, поліцейський інспектор Едвард Генрі, удосконалив гальтонівську систему класифікації відбитків пальців рук, яка дозволяла швидко знайти потрібну картку серед мільйона карток. Результати досліджень Генрі були опубліковані в книзі «Класифікація та використання відбитків пальців» [10, с.70].

У 1900 році Е. Генрі представив свою систему класифікації перед урядовою комісією фахівців і запропонував повне введення дактилоскопічної реєстрації. Комісія позитивно оцінила спостереження й розробки Генрі. З цього часу настає період заміни антропометрії дактилоскопією. Комісія рекомендує закінчити в Англії «бертильйонаж» та ідентифікувати злочинців за принципами дактилоскопії, і з 1901 року в Англії офіційно вводиться дактилоскопічна реєстрація [1, с.25].

Проте, першою в світі країною, в якій відбитки пальців рук стали єдиним засобом ідентифікації злочинців, була Аргентина. Службовець поліцейського управління Іван (Хуан) Вуцетич, ознайомившись з опублікованою Гальтоном книгою «Finger prints», зацікавився відбитками пальців рук та довгий час працював над цією проблемою, створивши, в кінці-кінців, просту та надійну систему класифікації папілярних узорів. Використовуючи свій метод, Вуцетич успішно встановлював особи невідомих злочинців, та згодом видав книжку «Загальне введення до антропометрії та дактилоскопії», в якій доводив переваги дактилоскопії.

У 1894 р. переваги дактилоскопії стали настільки очевидними, що її повністю визнали. У 1896 р. «бертильйонаж» був відмінений по всій провінції і замінений дактилоскопією [9, с.11]. З 1902 року дактилоскопія вводиться в Єгипті та Французькому Індокитаї, у 1903 році у Німеччині та Данії, у 1906 році у Норвегії та Швеції [1, с.25].

У Росії дактилоскопія почала використовуватись з 1906 року, коли циркуляром Головного в'язничного управління вона була введена для реєстрації у в'язницях. З 1908 року дактилоскопію стали використовувати у пошукових відділеннях великих міст. Судово-технічні кабінети були організовані у 1911 році при училищах правознавства, у 1913 році – при прокурорі Петербурзької судової палати [9, с.12].

Заслуги по впровадженню та розвитку дактилоскопії на Україні належать все тому ж Г.М. Рудому, який відразу оцінив переваги дактилоскопії над антропометрією. З метою ознайомлення з можливостями дактилоскопії він у 1903 році їздив до Берліна, звідки привіз не тільки опис системи дактилоскопічної реєстрації, а навіть придбані на свої кошти засоби для дактилоскопіювання і, що головне, для вилучення слідів на місцях пригод.

Нововведення Г.М. Рудого були розповсюджені по всій території країни. Циркуляром № 973 від 1.04.1919 року прийнято до впровадження розроблену ним форму картки під назвою «Образцы дактилоскопических карточек и правила их заполнения», яка була розіслана до всіх підрозділів карного розшуку Радянської Росії, тобто стала

прототипом сучасної дактилоскопічної карти [7, с.214-215].

Після жовтня 1917 року криміналістичною реєстрацією в Україні займався карний розшук, підрозділи якого були створені в усіх її областях. На протязі 1920-1921 рр. Центрознаком Української республіки було видано низку нормативних документів, що регламентували порядок кримінальної реєстрації [2, с.44-51]. У цих документах дактилоскопічна система реєстрації визнавалася як єдина система реєстрації в Україні та передбачалися правила дактилоскопіювання.

Отже, як видно, винайдення дактилоскопії стало принципово новим підходом, кроком уперед на шляху розвитку кримінальної реєстрації, позбавленим суб'єктивізму, трудомісткості і складності.

Початок *Новітньої епохи (з 1905 року)* характеризується розробкою і введенням допоміжних систем реєстрації, найбільшого поширення серед яких набули: реєстрація злочинів за способом скоєння злочину (*Modus operandi system*); монодактилоскопічна система реєстрації; реєстрація невідомих трупів з ознаками насильницької смерті та безвісно зниклих осіб; реєстрація за почерком; реєстрація злочинців за ключками та прізвиськами; реєстрація злочинців за татуванням та фізичними особливостями їхнього тіла; реєстрація крадених речей, що зосереджує об'єкти з індивідуальними ознаками, які відрізняють їх від інших подібних їм речей та предметів [6, с.9-11].

В подальшому криміналісти пропонували використовувати веноскопію, ретиноскопію, одонтометрію, як засоби реєстрації злочинців. Але ці системи були складними та недосконаленими, і тому не набули поширення на практиці [1, с.27].

Починаючи з 20-х років ХХ ст. відбувається закладення перших підвалин у процес становлення і розвитку наукових основ кримінальної реєстрації: у радянській літературі з'являються перші визначення кримінальної реєстрації, перші класифікації її способів [11, с.6]. З 1950 року поняття кримінальної реєстрації стає атрибутом підручників із криміналістики, коли Н.В. Терзієвим було надане визначення кримінальної реєстрації у підручнику [12, с.252].

Як відомо, тривалий час у криміналістичній літературі для позначення цієї галузі криміналістики використовувався термін «кримінальна реєстрація», а у сучасній літературі вживається (користуються терміном) «криміналістична реєстрація».

Першим, хто порушив питання про необхідність заміни одного терміна іншим був Р.С. Белкін, який зробив найбільший внесок у розвиток цієї галузі – сформулював основні положення вчення про криміналістичну реєстрацію як окрему криміналістичну теорію та її структуру. На його думку термін «криміналістична реєстрація» відображає криміналістичну природу інституту, котрий він позначає, та належність знань про нього до криміналістичної теорії. Також, такий термін дозволяє чітко відмежувати систему й результати реєстрації від подібних йому за назвою, але відмінних за формою, змістом, цілями та завданнями суміжних навчальних дисциплін, наприклад, кримінальної статистики, яка теж являє собою облік даних про злочинців і злочинність, їх реєстрацію та вираження у певних формах [12, с.165]. Зазначення на криміналістичному характері реєстрації підкреслює її якісний, а не кількісний характер. Ним, також, було доречно підкреслено, що криміна-

лістична реєстрація «єсть учет отдельного по индивидуальным, не суммирующимся признакам» [13, с.85]. Саме цим вона відрізняється від інших подібних дисциплін.

Діюча система криміналістичної реєстрації налічує понад 30 видів обліку. Серед них тільки в органах МВС України вісім обліків певних категорій осіб. Об'єктами інших видів криміналістичних обліків є: викрадена, втрачена і виявлена за інших обставин вогнепальна зброя, кулі, гільзи і боєприпаси, знайдені на місцях вчинення нерозкритих злочинів, номерні речі, вироби, автотранспортні засоби, пов'язані із вчиненням злочинів, підроблені документи та грошові знаки; зразки почерку осіб, які підробляють документи; способи і знаряддя вчинення окремих видів злочинів; предмети, що мають історичну цінність; сліди знарядь злочину та інструментів з місць нерозкритих злочинів і т. п. [5, с.35; 14].

Сучасний стан криміналістичної реєстрації характеризується опануванням, розвитком, удосконаленням та впровадженням у практичну діяльність нових методів реєстрації – за індивідуальним генним кодом (ДНК-аналіз), за індивідуальним зразком запаху людини (олорологічний метод), за візерунком сітківки ока (ретиноскопія).

Отже, як бачимо, коріння криміналістичної реєстрації були закладені у середні віки і, на протязі восьми століть свого становлення, – в наш час ця галузь сформувалась в окрему криміналістичну теорію із власними організаційними, науковими і правовими основами.

Окрім того, необхідність вирішення проблеми кримінальної реєстрації стимулювала розробку наукових методів розкриття та розслідування злочинів, а значить й виникнення та розвиток самої науки криміналістики.

У теперішній час криміналістична реєстрація, як «система криміналістических учетов конкретных объектов...» [12, с.166] і як «...регламентированная законом деятельность правоохранительных органов, направленная на необходимое и своевременное информационное обеспечение процесса раскрытия, расследования и предупреждения преступлений» [15, с.6], знаходиться у тривалому процесі свого удосконалення і розвитку, спрямованому на опанування і впровадження нових методів реєстрації, також на уніфікацію системи криміналістичної реєстрації на всіх рівнях, покращення її технічної бази та ефективності використання облікових даних, особливо у розшукових цілях.

Щодо вчення про криміналістичну реєстрацію, то його ще не можна вважати повністю утвореною теорією, бо воно знаходиться у процесі свого становлення і може називатися вченням не за ознакою свого сучасного стану, а виходячи з перспектив розвитку цього важливого розділу

криміналістичної науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яльшев С.А. Криминалистическая регистрация: проблемы, тенденции, перспективы. –М.: Академия управл. МВД России, 1998. –140 с.
2. Рассейкин Д.П. Очерки истории уголовной регистрации. –Саратов: Изд-во Саратовск. ун-та, 1976. –60 с.
3. С.І. Мендус, Є.Ю. Свобода. Деякі питання щодо створення єдиної інформаційної системи техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочину // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. –2003. –Вип.3. –С.170-175.
4. Торвальд Ю. Век криминалистики. –М.: Прогресс, 1984. –326 с.
5. В.К. Лисиченко. Питання вдосконалення криміналістичної реєстрації та правові межі застосування дактилоскопіювання мешканців України // Криміналістичний вісник. –2002. –Вип.3. –С.34-40.
6. Ищенко Е.П., Девиков Е.И. Уголовная регистрация: Учебное пособие. –Омск: ОВШ МВД СССР, 1986. –98 с.
7. Я.В. Рибалко. Експертні обліки як галузь криміналістичної техніки: етапи розвитку, завдання і зміст // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: Збірник наук. ст. –2001. –№ 1. –С.212-219.
8. Кобзар С.І. Криміналістична трасологія: Навчальний посібник. –Луганськ: РВВ ЛІВС, 1999. –108 с.
9. Дубовий О.П., Лукашенко В.Я., Рибалко Я.В., Тимошенко П.Ю., Чернобай Л.М. Криміналістичне дослідження слідів рук: Наук.-практ. посіб. –К.: Атіка, 2000. –151 с.
10. Крылов И.Ф. Криминалистическое учение о следах. –Л.: Изд-во ЛГУ, 1976. –199 с.
11. Якимов И.Н. Практическое руководство к расследованию преступлений. –М., 1924.
12. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы: Общ. и част. теории. –М.: Юрид. лит., 1987. –272 с.
13. Белкин Р. С. Криминалистика. –М.: Изд-во НОРМА, 2001. –990 с.
14. Наказ МВС України «Про затвердження Настанови про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України» від 30.08.1999 р., № 682.
15. Усманов Р.А. Информационное обеспечение деятельности органов внутренних дел: криминалистическая регистрация: Автореф. дисс... канд. юрид. наук: 12.00.09. –Екатеринбург, 2002. –24 с.

Надійшла до редколегії 01.06.2005

ФАТЬЯНОВА В.А. ГЕНЕЗИС КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕГИСТРАЦИИ: ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ
Рассмотрена история зарождения криминалистической регистрации, основные этапы ее развития.

***

FAT'JANOVA V.A. GENESIS CRIMINALISTIC REGISTRATION: STAGES OF DEVELOPMENT
The history of origin criminalistic registration, the basic stages of its development is considered.